

*El centenari d'Edmon Vallès.
Un mequinensà que cal destacar*

Frederic Ribas

Edmon Vallès i Perdrix va ser un erudit compromès amb les seves idees de justícia i llibertat, amb el seu país i la seva llengua.

Va néixer a Mequinensa, Baix Cinca (província de Saragossa), el 1920 i va morir prematurament a Barcelona, el 7 d'octubre de 1980, tot just ajustats els seixanta anys. Va ser un escriptor i periodista català destacat, especialitzat en història i en la seva divulgació, i en qüestions relacionades amb la documentació gràfica.

LA GUERRA

Amb setze anys veu com la Guerra Civil Espanyola canvia la seva vida. Va lluitar amb l'exèrcit republicà amb l'anomenada *lleva del biberó*, que, per ordre del president Manuel Azaña, es va mobilitzar, a l'abril del 1938, amb els nascuts l'any 1920 i 1921. La difícil situació que passava la República al camp de batalla obligà, tot i que es va

pensar en aquella lleva per cobrir tasques auxiliars, a enviar-la al juliol a lluitar al front de l'Ebre. De les seves experiències a la contesa, ha deixat un amè dietari de guerra, titulat *Carnet de guerra d'un combatent*, publicat el 1980.

El 8 de febrer de 1939, els darrers dies de la guerra, va creuar la frontera i s'exilià a França. Va residir a Marsella a casa d'uns parents fins el 17 d'agost de 1939, quan decidí tornar a Espanya.

EL RETORN

Primer, va anar a Tarragona, on en aquells moments residien els seus pares, però davant del perill de ser empresonat se'n va anar a casa de la seva família de Mequinensa i a Saragossa, a casa dels seus avis paterns. Les coses no eren fàcils per a algú del bàndol dels derrotats i amb intencions d'involucrar-se en activitats polítiques clandestines.

Vers el 1944 es va traslladar a Barcelona i es matriculà a Dret (carrera que no va acabar) i després a Periodisme. El curs 1946-1947 va conèixer i va fer amistat amb Joan Reventós, posteriorment fundador i ànima del PSC, a més de president del Parlament de Catalunya.

PRESA DE CONSCIÈNCIA

A la universitat se li accentuà la consciència i el compromís polític i es va implicar intensament en l'activitat clandestina. El 1946, va ser un dels promotors a l'interior del Front Universitari de Catalunya (FNC), i el 1945 va estar en la formació clandestina del Moviment Socialista de Catalunya (MSC), conegut popularment com *els músics*. El 1958, va ser detingut per la policia franquista amb setze militants més del partit. Reventós, emmanillat, es va creuar al passeig de la Bonanova amb l'Albert Manent, amb qui es va saludar discretament. El policia que el portava detingut li va preguntar: "¿Quién es ese?"

Reventós li va contestar: “Un poeta.” I el policia encara afegí: “Y algo más.”

Quan, el 1966, es produeix la divisió de l’MSC en dos: el Partit Socialista de Catalunya (Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya), liderat per Josep Pallach, i el Partit Socialista de Catalunya (Congrés), liderat per Joan Reventós, Vallès, malgrat l’afecte i amistat que compartia amb aquest darrer, es decideix per motius d’afinitat ideològica per Pallach. A més, eren de la mateixa quinta i els unia una mateixa extracció social, a diferència d’en Reventós.

Cal recordar que, en aquells moments, el dirigent ibèric més conegut i respectat a Europa era Pallach. La seva ideologia, socialdemòcrata, era compartida amb la del Partit Socialista Alemany (SPD), que era el seu avalador. En canvi, el PSC (Congrés), fruit d’un *totum revolutum* de diferents corrents radicals, aspirava a superar els comunistes per l’esquerra. Després, ja coneixem la història: la mort prematura de Josep Pallach, el 1977. Les raons geopolítiques es van imposar i un PSOE sense alè, però abastant tot el territori de l’Estat, va ser triat com l’interlocutor. El tàndem Felipe-Guerra va ser la cara amable i “moderna” i el consorci Flick, proper a l’SPD, ho acabà de rematar. “Ni Flick, ni Flack, ni Fluck”, es defensà vehement Felipe González.

A les primeres eleccions democràtiques del 15 de juny de 1977, Vallès es va adherir al Pacte Democràtic per Catalunya liderat per Jordi Pujol, del qual formava part el PSC-Reagrupament (1976).

INVESTIGADOR I DIVULGADOR

Com a escriptor, va modernitzar el concepte del llibre il·lustrat. Com hem dit, es va especialitzar en la divulgació històrica i la documentació gràfica. Va interessar-li sempre la història en el sentit més ampli. Va fer una gran tasca de divulgació. Una bona mostra de la seva manera de fer és la revista *Historia y Vida*, que va fundar el 1968 i de la qual en va ser redactor cap. Demostrava una profunda curiositat intel·lectual insaciable i una erudició que deixava bocabadat.

En aquest sentit, cal destacar la seva tasca de recopilar la història gràfica dels catalans, una àmplia selecció d'imatges que expliquessin, millor que mil paraules, el darrer segle de la nostra història. Aquesta mena d'“àlbum familiar dels catalans” que ell volia crear té forma de sis sucosos volums, d'imprescindible consulta, publicats a finals dels anys setanta per Edicions 62:

1. *Història gràfica de la Catalunya contemporània (1888-1931)*, en tres volums.

2. *Història gràfica de la Catalunya autònoma (1931-1939)*, en dos volums.

3. *Història gràfica de Catalunya sota el franquisme (1939-1975)*, en un volum. Inclou 740 fotografies i dibuixos. I abasta la mort de Companys, el racionament i l'estraperlo, la vaga de tramvies, el boom del turisme, el Biscuter i el 600... Una crònica gràfica i literària de quatre dècades de clandestinitat política i resistència cultural i, alhora, una completa panoràmica de la vida quotidiana dels catalans.

Va col·laborar a la premsa: *La Vanguardia*, *Tele-eXpres*, *Avui* i *El Correo Catalán* i en revistes com *La Gaceta Ilustrada* i *Serra d'Or*. Com a traductor, cal destacar la traducció de *Crist s'ha aturat a Èboli* de Carlo Levi, del 1964. Expert en les guerres carlines, no va tenir temps d'escriure el llibre que hauria desitjat. Nèstor Luján definí la seva prosa “d'una emoció fraterna i d'un llenguatge net, espontani i alhora selecte”.

HOME DE CONSELL

Edmon Vallès va tenir un paper decisiu en la trajectòria d'un altre mequinensà il·lustre: Jesús Moncada. L'animà a afrontar la disjuntiva en què es trobava: dedicar-se a la pintura o decantar-se per la literatura.

Modest i discret, treballador incansable i seriós: “Va ser un amic de bon consell, clar i liberal com pocs” (N. Luján). “Jamás le oí un calificativo adusto, una valoración apasionada. Juzgaba a las gentes

con respeto” (Ricardo de la Cierva). Tampoc no estalvià esforços per divulgar la nostra realitat al món intel·lectual espanyol: “Era uno de los tres hombres a través de quienes llegué a comprender la Cataluña real [...]. A fuerza de penetrar en la historia catalana, Vallès era un integrador” (R. de la Cierva). Malauradament, la “comprensió” no ha anat prou lluny...

Aquest autor, com a joveníssim coautor de *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)* (1976), va rebre de l'Edmon Vallès espontàniament notes i matisos (amb les fonts corresponents) que milloraven alguns dels temes tractats: 1) la data d'inici de la Guerra Civil a Catalunya va ser el 19 de juliol (quan començà la revolució) i no el 18 com es diu en el llibre; 2) corregia que *El Debate* no podia ser considerat un diari reaccionari: “En aquells anys trenta era un dels diaris de dretes més assenyats i de més qualitat, amb l'Àngel Herrera Oria [posteriorment cardenal] que el fundà com a director. Si a *El Debate* se li diu reaccionari, ja no hi ha adjectius per a l'*ABC*”; 3) hi trobà a faltar un parell de pàgines dedicades a les activitats polítiques dels estudiants i una referència a Xandri, que n'era la primera figura política a la Universitat; 4) per acabar, avisa que les memòries d'Alexandre Cirici Pellicer cal contrastar-les perquè donen una visió molt personal de les coses, i especialment de les que toquen a la política i els records universitaris.

Edmon Vallès era empàtic, va ser un animador constant i assenyat: “Un mestre per als qui vam compartir el seu treball, perquè la curiositat, noble i equilibrada, era contagiosa i benemèrita” (Nèstor Luján).